

наявності поважних причин, які не дозволяють стороні захисту залучити експерта власними силами. Право слідчого судді призначити експертизу за клопотанням сторони обвинувачення скасовано у повному обсязі. При цьому, доказова сила висновку, складеного експертом за замовленням сторони кримінального провадження, дорівнює доказовій силі висновку експерта, залученого на підставі ухвали слідчого судді.

Змінюється час, змінюються відносини між судово-медичними експертами та слідчими. Але останні регулюються не індивідуальними особливостями, а законодавством. А від швидкості прийняття рішення, експертизи залежить багато: розкриття злочину, доведення в суді, відповідальність, тощо. І в розкритті злочину, як правило, час йде не на користь слідчому – його завжди не хватає. А про судово-медичного експерта вже й годі вести мову – збереженість об'єктів, родичі померлого, відсутність можливостей якісного збереження об'єкта, тощо. Нам ще довго до тих стандартів, коли тіло зберігається майже до кінця проведення експертиз, а не терміново відбувається поховання.

Також законодавець не враховує, що експерт отримує інформацію про хід справи від особи, яка призначила експертизу. Отримувати самостійно докази експерт не має право. А ось володіння інформацією дуже потрібно для експерта – це допомагає встановити об'єктивну картину пригоди або злочину. Тому співпраця слідчого та експертів починається з перших хвилин розслідування злочину. І від того, наскільки, щільно відбувається робота слідчих та експертів, залежить розкриття злочину. Тому законодавець повинен спростити такі відношення, а не вставляти перепони.

Неганов Віктор Вадимович,

старший науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЗАПЛАНОВОЇ ВИЇЗНОЇ РЕВІЗІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Розглядаючи питання місця криміналістики, її місця серед інших юридичних наук, звернемося до Ганса Гроса, який зазначав, що криміналістика починається там, де закінчується кримінальне право. Якщо кримінальне право визначає злочинні діяння і покарання за них, то криміналістика відповідає на запитання як досліджувати способи злочинів, як їх розкривати, які мали місце мотиви, цілі злочину та інше [1, с. 7]. Науки кримінально-правового циклу мають спільний об'єкт дослідження, який складається з взаємопов'язаних видів діяльності – «злочинність – протидія злочинності». Наука кримінального процесу зосереджує основну увагу на другій частині спільного об'єкту дослідження (протидія злочинності). В цій частині кримінальний процес найтісніше стикається з криміналістикою, розробляючи

процедурні питання розкриття злочинів. Як і у випадку з кримінальним правом, криміналістика виконує допоміжну роль – її рекомендації ґрунтуються на процесуальних положеннях і фактично спрямовані на реалізацію процесуальних приписів [2].

Під час розслідування правопорушень у господарській, фінансовій сфері результати ревізії мають визначальну роль у забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Так, якщо за результатами ревізії не встановлено будь яких порушень законодавства, матеріальної шкоди (збитків), або не підтверджуються обставини, які є предметом вивчення під час досудового розслідування, то як правило, у таких випадках подальші слідчі (розшукові), процесуальні дії не призводять до отримання необхідних доказів винуватості конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення [3, с. 188]. І хоча ст. 93 КПК України визначає, що сторона обвинувачення, сторона захисту здійснює збирання доказів шляхом у тому числі витребування та отримання висновків ревізій, а до документів, які є процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні, за ст. 99 КПК України можуть належати висновки ревізій [4] – тим не менш з 2014 року, після ухвалення Закону України 1697-VII від 14.10.2014 р. питання призначення позапланової виїзної ревізії у кримінальному провадженні набуло особливої актуальності.

Так, цим Законом було виключено із ст. 36 і 40 КПК України право прокурора і слідчого призначати ревізії і перевірки в порядку, передбаченому законом [5]. Разом з тим за положеннями Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [6] за прокурором і слідчим у визначених обставинах залишилися повноваження ініціювати призначення позапланових виїзних ревізій. Враховуючи той факт, що прокурори і слідчі за кримінальним процесуальним кодексом були позбавлені повноважень у кримінальному провадженні призначати ревізії і перевірки, а за іншим Законом в них залишалися повноваження з цього приводу звертатися до суду – слідчою практикою останніх років стало саме направлення звернення з клопотанням до слідчого судді про надання дозволу на проведення позапланової виїзної ревізії.

З початку 2015 року окремі слідчі судді стали формувати нову судову практику, за якою відповідні клопотання слідчих, прокурорів взагалі не розглядалися по суті. Так в одному з таких рішень слідчий суддя Солом'янського районного суду м. Києва зазначив наступне: *«Положення КПК України не відносять до компетенції слідчого судді вирішення питання щодо надання дозволу на проведення перевірки, ст. 132 КПК України не передбачає такого заходу кримінального провадження, не регламентує порядок розгляду таких клопотань, обсяг доказування при розгляді такого клопотання, критерії, за якими слідчий суддя повинен визначати достатність підстав для надання дозволу на проведення перевірки. Положеннями КПК України не*

передбачено повноважень слідчого судді призначати перевірку» (з ухвали від 14.09.2016 у справі №760/13039/16-к) [7, с. 87].

На думку автора подібна правова думка певної частини судового корпусу певною мірою одностороння, оскільки зовсім не враховує положення ч. 2 ст. 1 КПК України, згідно якого з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України [4]. До таких інших законів відноситься і Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», положення статті 11 якого надають суду право отримувати від ініціатора (слідчого) письмове обґрунтування підстав для проведення позапланової ревізії, за результатом розгляду якого судом, за наявності підстав, ухвалюється рішення про дозвіл на проведення позапланової виїзної ревізії.

Тим не менш, оскільки кількість ухвал про відмову в задоволенні подібних клопотань слідчих, прокурорів в Єдиному державному реєстрі судових рішень з часом лише збільшується – постало актуальним законодавче розв'язання питання відсутності передбаченого КПК України права прокурора, слідчого звертатися до слідчого судді з даними клопотаннями, а також процесуального порядку розгляду і вирішення слідчим суддею таких клопотань. Формуючи власну правову позицію з питань місця у кримінальному провадженні процедури призначення (надання дозволу у проведенні) позапланової виїзної ревізії, вважаємо що це має бути процесуальна, а не слідча дія. Оскільки зі всіх слідчих дій, які визначені у главі 20 КПК України найбільш близькою до ревізії по суті і формі є експертиза, виникає необхідність у здійсненні порівняльного аналізу можливої слідчої дії «призначення ревізії» з «проведенням експертизи». За кримінальним процесуальним законодавством України, звертаючись із клопотанням до слідчого судді – слідчий, прокурор просить лише отримання дозволу на проведення позапланової виїзної ревізії, саме рішення про призначення такої ревізії приймає особисто керівник органу державного фінансового контролю, а ревізор на відміну від експерта не несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок ревізії.

На відміну від ревізії, проведення ревізійних дій не належить до завдань економічної експертизи, а разом з документом про призначення експертизи (залучення експерта) експерту надаються документи бухгалтерського та податкового обліку, які містять відомості, – вихідні дані для вирішення поставлених питань. Натомість виїзний характер позапланової ревізії, згідно ст. 10 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» передбачає, зокрема, право органу державного фінансового контролю при проведенні ревізій вилучати у підприємств, установ і організацій копії фінансово-господарських та бухгалтерських документів, які свідчать про порушення; безпосередньо одержувати

від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що контролюються, письмові пояснення з питань, які виникають у ході здійснення державного фінансового контролю; проводити на підприємствах, в установах та організаціях зустрічні звірки; тощо.

Таким чином під час реалізації державним фінансовим інспектором зазначених вище прав, які не властиві судовому експерту, можливе втручання у права і свободи осіб, які, зокрема, працюють, або володіють об'єктом контролю відносно якого органом державного фінансового контролю проводиться позапланова виїзна ревізія, отже питання призначення (отримання дозволу у проведенні) позапланової виїзної ревізії доцільно було б віднести до заходів забезпечення кримінального провадження, а не до слідчих (розшукових) дій.

Відповідне законодавче врегулювання цього питання було запропоновано у 2017 році авторами проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України (щодо призначення позапланових ревізій, перевірок)» [8], проте досі відповідний законопроект українським парламентом не розглянуто, а отже і питання законності і допустимості доказів, що здобуті за результатами проведення позапланової виїзної ревізії у кримінальному провадженні досі неоднозначно на практиці вирішується різними суддями. Додаючи до цього те, що проведення судово-економічної експертизи для підтвердження розміру матеріальних збитків (шкоди), встановлених позаплановою виїзною ревізією, згідно п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК України стає для слідчого, прокурора обов'язковим, у разі визнання судом доказів, що здобуті за результатами такої ревізії недопустимими, постають додаткові ризики застосування судом концепції «плідів отруєного дерева» як до результатів експертизи, так і до інших пов'язаних з ревізією доказів. Саме тому прийняття парламентом змін до КПК України у цій частині є вкрай актуальним і позитивно вплине на практичні результати протидії економічній злочинності.

Список використаних джерел:

1. Грос Г. Керівництво для судових слідчих як система криміналістики. Москва : ЛексЭст, 2002. 1046 с.
2. Данышин М.В. Про об'єкт і предмет криміналістики та її зв'язки з іншими юридичними науками. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. 2013. № 20. С. 98–107.
3. Неганов В.В. Використання висновків ревізій у кримінальному провадженні. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук*. Національна академія внутрішніх справ, 2018. 292 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

6. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/2939-12>.

7. Неганов В.В. Jurisprudence of unscheduled audits on financial activities in the criminal process in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights. Bratislava*, 2017. № 1/1. С. 87–96.

8. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України (щодо призначення позапланових ревізій, перевірок). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=61845.

Оперук Віталій Ігорович,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін та ОРД Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Калинчук Христина Анатоліївна,

курсант Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

СЬОГОЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИКРИТТЯ БРЕХНІ ЗА ДОПОМОГОЮ КЛАСИЧНОГО ПОЛІГРАФА ТА НОВІТНЬОГО «EYEDETECT»

Упродовж багатьох століть люди намагалися винайти надійні засоби для виявлення брехні. У стародавніх індуїстських і китайських цивілізаціях влада виявляла брехню, даючи підозрюваному прожувати зерно рису і виплюнути: у Китаї сухе зерно рису свідчило про сухість у роті брехуна, а в Індії прилипання рису до рота винного було ознакою провини [1]. Зрозуміло, що ці методи науково обґрунтувати неможливо, тому для вирішення проблеми викриття обману, сучасний технічний прогрес дав змогу винайти унікальний пристрій – поліграф.

Поліграф, або ж, як нам усім відомо, детектор брехні – досить популярний у світі апарат, оскільки чим більше та інтенсивніше прогресує людство, тим частіші випадки його використання. Щодо наукового обґрунтування цього поняття, то це – комп'ютерний апаратно-програмний комплекс, який дозволяє відслідковувати динаміку психофізіологічних реакцій досліджуваної особи під час застосування поліграфологом тестових запитань та перетворення отриманих фізіологічних показників активності в електричні сигнали, що відображаються у вигляді графіків [2, с. 100]. За допомогою цих пристроїв може проводитись перевірка кандидатів на відповідальну посаду, а у цілях кримінального судочинства – здійснюватися перевірка на чесність підозрюваного, потерпілого, свідків та інших учасників кримінального процесу. Слід відмітити, що Україна також